

Riječ uredništva

Ćosić, Stjepan

Source / Izvornik: **Fontes : izvori za hrvatsku povijest, 2008, 14, 7 - 8**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:340995>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Unatoč relativno povoljnom vanjskopolitičkom položaju početkom 20. stoljeća, Austro-Ugarska Monarhija je svakodnevno zapadala u sve veću unutarnju krizu, prvenstveno zbog nezadovoljstva svojih brojnih slavenskih naroda (Poljaka, Čeha, Slovaka, Slovenaca, Hrvata i Srba). Opravdano nezadovoljstvo slovenskih političkih elita položajem njihovih zemalja u austrijskom dijelu države, ogorčenost hrvatskih političara zbog dualističkoga ustroja države, koji je doveo do odijeljenosti banske Hrvatske od Dalmacije te neriješeni državopravni položaj Bosne i Hercegovine prerasli su u nerješiv problem, koji će znatno pridonijeti konačnom rastakanju Monarhije. Ipak, tijekom Prvoga svjetskog rata nijedna od država članica Antante nije imala za cilj potpuno brisanje Austro-Ugarske Monarhije s političkoga zemljovida Europe. Stoga planovi o njezinu rušenju i stvaranju jugoslavenske državne zajednice, koji bi obuhvaćali i neke dijelove Monarhije, nisu nailazili na širu potporu među savezničkim političkim elitama. Govorilo se samo o amputaciji pojedinih njezinih dijelova u korist Antantinih saveznica (Italija, Srbija). U takvu ozračju sve su se glasnije počeli isticati zahtjevi za ujedinjenjem Hrvata, Slovenaca i Srba, "triju plemena jednoga naroda", u zajedničku državu. Akcija povezivanja svih političkih snaga koje su prihvaćale program "narodnoga ujedinjenja" odvijala se pod parolom "nacionalne koncentracije".

Osnivački sastanak Narodnoga vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba (NV SHS) održan je u Zagrebu 5. i 6. listopada 1918. Nakon kraćega oklijevanja u redove NV SHS stupila je i Hrvatsko-srpska koalicija, vladajuća grupacija u banskoj Hrvatskoj. Središnji je odbor NV SHS 19. listopada 1918. obznanio *Deklaraciju*, kojom je otvoreno zatraženo "ujedinjenje cjelokupnoga naroda Slovenaca, Hrvata i Srba na čitavom njegovom etnografskom teritoriju", bez obzira na pokrajinske ili državne granice, u "jednu jedinstvenu potpuno suverenu državu". Bio je to početak procesa stvaranja Države Slovenaca, Hrvata i Srba (Država SHS). Na sjednici Središnjega odbora, 28/29. listopada 1918. usvojeni su *prešni prijedlozi* Svetozara Pribičevića o prekidu svih državno-pravnih odnošaja kraljevine Hrvatske-Slavonije i Dalmacije s Kraljevinom Ugarskom i Carevinom Austrijom te Ante Pavelića (zubara) o odluci Hrvatskoga sabora da priznaje NV SHS kao "vrhovnu vlast". Hrvatski je sabor 29. listopada 1918. jednoglasno prihvatio oba *prešna prijedloga*, pa je time omogućio osnutak Države SHS. Zbog vanjskopolitičkih pritisaka toj je državi cilj bio ujedinjenje s Kraljevinom Srbijom i Kraljevinom Crnom Gorom. Naime, samoproglashenu je državu priznala samo srbijanska vlada (8. studenoga 1918). Čin ujedinjenja Države SHS i Kraljevine Srbije proglasio je srbijanski regent Aleksandar Karađorđević (1. prosinca 1918). Uskoro su sva tijela NV SHS izgubila *raison d'être*.

Povodom devedesete obljetnice NV SHS (1918-2008) odlučili smo objaviti izbor dokumenata iz samo jednog arhivskog fonda koji se čuva u Hrvatskome državnome arhivu. Riječ je o fondu Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba 1918-1919 [1920-1923], HR HDA 124, koji sadrži 7 knjiga (registraturnih pomagala) i 20 arhivskih kutija. Cjelina je u osnovi sređena 1959, dok je tijekom 1969/1970. napravljena revizija. Tom prilikom fond je strukturiran prema organizacijskom ustroju Narodnog vijeća i podijeljen na sedam glavnih serija: I. Pripremni radovi oko stvaranja Narodnog vijeća SHS; II. Središnji i poslovni odbor; III. Predsjedništvo; IV. Središnja kancelarija Narod-

nog vijeća SHS; V. Sekcija za organizaciju i agitaciju (SOA); VI. Odio za narodnu obranu; VII. Financijalni odsjek. Neke od tih serija dalje se dijele na podserije.

Analitički inventar fonda objavljen je 1993. pod naslovom *Narodno vijeće SHS, Inventar*. (Priredile Josipa Paver i Slavica Pleše. Znanstveno-obavijesna pomagala, sv. 2, Arhiv Hrvatske, Zagreb 1993). Struktura objavljenog analitičkog inventara prati kriterij po kojemu je gradivo fonda sređeno (prema organizacijskom ustroju) i daje uvid u nastanak i cjelovitu djelatnost Narodnog vijeća, što je uvelike olakšalo izbor i pripremu dokumenata za objavljivanje.

Priređivači ove edicije dr. sc. Zlatko Matijević i arhivska savjetnica Marina Štambuk-Škalić, odlučili su se za tematski odabir gradiva. Dokumente su grupirali u deset dokumentacijskih cjelina koje prvenstveno prate osnivanje i ustrojavanje rada NV, organizaciju i status vojske i mornarice, diplomatske odnose i vanjskopolitičke aktivnosti, talijansku okupaciju priobalja te uspostavu vlasti i rad uprave. Odabran je i u cijelosti objavljen 361 dokument u izvornom obliku, bez kraćenja, sa zaglavljima, oznakama i brojevima evidencije ili datumom primitka te s bilješkama i dopunama koje su na izvorniku dopisane rukom ili su kasnije pridodane u kancelariji NV. Koliko je to bilo moguće zadržan je i grafički oblik dokumenata, tj. tadašnji način naglašavanja dijelova teksta od strane pisca/autora (uglavnom kombinacija velikih i malih slova te podcrtavanje). Sva različita mišljenja priređivača, napomene, ispravci ili primjedbe, navedeni su u bilješkama uz tekst te u uglatim zagradama u samom tekstu, posebice ukoliko je bilo potrebno razjasniti pojedine nestandardizirane kratice te očite pogreške. Svaki objavljeni dokument dobio je broj te je kratko opisan u regesti (najveći dio regesta preuzet je iz inventara iz 1993). Na kraju svake regeste dodana je signatura dokumenta, koju čini kratica fonda, naziv serije i izvorni broj što ga je dokument dobio prilikom upisa u urudžbeni zapisnik. Za dio dokumenata koji nisu bili urudžbirani u Središnjoj kancelariji NV, prilikom sređivanja u HDA napravljene su manje podserije spisa koji su pridruženi ustrojstvenim jedinicama kojima su pripadali. Tim je spisima određena arhivska brojeva oznaka te se navode kao spisi "bez izvorne oznake". Veći zahvati napravljeni su u tekstovima na njemačkom jeziku i to prvenstveno u telegramima koji su većim dijelom nečitki i gramatički neispravni. Redakturu tekstova na njemačkom jeziku napravila je arhivistica Danijela Marjanić, a tekstove na francuskom jeziku arhivist Tomislav Čepulić. Redakturu tekstova pisanih slovenskim jezikom napravio je dr. sc. Zdenko Radelić, kome se najiskrenije zahvaljujemo na pomoći.

Uz osvrt na dosad objavljene izvore te znanstvene i publicističke radove, Zlatko Matijević je u uvodnoj studiji kritički analizirao osnutak, djelovanje i nestanak Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu.